

ПОЗААУДИТОРНА ВИХОВНА РОБОТА У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ. ТА НАПРЯМИ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ

Постановка проблеми. Становлення української державності, інтеграція в Європейське та світове співтовариство, відхід від тоталітарних методів управління державою визначають орієнтацію сучасного суспільства на виховання людини, якій притаманні соціально цінні якості особистості та духовна культура. Тому одним із пріоритетних напрямів реформування вищої школи, зокрема технічної, визначених у державних документах (Національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти, Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту") поставлено завдання виховання нового покоління спеціалістів, свідомих громадян, патріотів, здатних сприяти демократичному розвитку держави.

Розв'язання цих завдань значною мірою залежить і від науково обґрунтованої організації позааудиторної виховної роботи у вищих навчальних закладах технічної освіти. Вона є необхідною складовою професійної підготовки майбутніх інженерів і здійснює вирішальний вплив на процес їхнього особистісного виховання та соціалізації.

У зв'язку з цим, процес пошуку варіативних систем та моделей виховання майбутнього покоління актуалізує ретроспективу та творче використання певних позитивних напрацювань історичного досвіду організації виховної роботи в різних вищих технічних навчальних закладах, який накопичено в Україні у другій ХХ ст. Звернення до означеного періоду не випадкове, оскільки саме на цей час припадає розквіт позааудиторної виховної роботи у ВНЗ, зокрема в технічних, а також розробка теоретичних і методичних засад її організації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що питання організації позааудиторної виховної роботи досліджувалось у різних напрямках:

Обґрунтуванням теоретичних основ організації виховної роботи з молоддю займалися дослідники І. Д. Бех, Л. О. Белова, О. І. Вишневський, М. Г. Стельмахович, Г. В. Троцько та інші [1, 2, 3, 4, 6].

Авторами А. М. Бойко, Г. В. Троцько, Л. В. Кондрашова, Л. Р. Пелех розкрито зміст, форми позааудиторної роботи в системі підготовки вчителів у вищих навчальних педагогічних закладах [5, 6, 7, 8].

Організація позааудиторної виховної роботи у вищих навчальних закладах недержавної форми власності висвітлено в роботі авторів В. І. Астахової та Р. М. Абдулова [9].

Організації позааудиторної виховної роботи в системі закладів професійної освіти другого рівня акредитації займалися автори: Н. Г. Ничкало та В. С. Петрович [10, 11].

Поряд з цим, дослідниками також зверталась увага на розкриття теоретико-методичних закономірностей організації позааудиторної роботи з естетичного виховання (А. І. Комарова, Ю. В. Максимчук); морального виховання (К. М. Байша); соціального виховання (С. Ю. Шашенко).

Водночас зазначимо, що організація виховної роботи в технічних вишах

опосередковано висвітлюється в дисертаціях, присвячених питанню формування загальної культури в майбутніх працівників інженерної галузі і визначається науковцями як педагогічна умова для її реалізації (О.В. Картавих, О.Б. Коломієць). Виховна робота з фізичного виховання майбутніх працівників технічного профілю розроблена в дослідженнях С.О. Сичова, Т.Г. Томашевської.

Постановка завдання. Отже, аналіз сучасних історико-педагогічних досліджень, близьких до нашого наукового пошуку, свідчить, з одного боку, про актуальність питання організації виховної позааудиторної роботи з майбутніми інженерами та наявність накопиченого досвіду її здійснення у вищих технічних навчальних закладах в Україні в досліджуваний період, з іншого – про відсутність системного цілісного дослідження, в якому б було представлено систему становлення і розвитку виховної позааудиторної роботи в конкретній історичний період.

Виклад основного матеріалу. Проведене дослідження дозволило визначити акценти на виборі форм і методів позааудиторної виховної роботи у вищих технічних закладах освіти в певному часовому просторі.

Встановлено, що в 50-60-ті рр. ХХ століття провідними напрямками позааудиторної виховної роботи у ВТНЗ у досліджуваний період вважалися: політичне, моральне, естетичне виховання. В цей період вибір форм та методів виховної роботи, як групових та масових, був підпорядкований політичному вихованню студентів. Тому найбільшого поширення набули такі форми як лекторії ідейно-політичного спрямування, політичні заняття, що проводились закріпленими агітаторами-вихователями з професорсько-викладацького складу. Значне місце в позааудиторній роботі посідали студентські гуртки за різними напрямками (суспільно-політичні, науково-технічні, літературні, художньої самодіяльності та ін.). Поширення набули також культурно-масові форми: літературні вечори, відвідування театрів, екскурсії в музеї, лекції, концерти, зустрічі з ученими, новаторами виробництва, діячами літератури й мистецтва.

Доведено, що спектр форм і методів позааудиторної виховної роботи у ВТНЗ у 70-80 роки ХХ століття значно розширився. При пріоритетності політичного виховання поширились рамки естетичного, природоохороного, трудового та фізичного виховання. Ефективність організації позааудиторної виховної роботи забезпечувалось використанням різних форм і методів: роботою факультетів громадських професій, студентських театрів (СТЕМ), чіткою організацією роботи студентських будзагонів, шефської роботи, вечорів відпочинку, диспутів, відвідувань групами кінотеатрів, театрів і музеїв тощо.

Встановлено, що успішній організації позааудиторної виховної роботи сприяла діяльність викладацького складу ВТНЗ, комсомольських, партійних, студентських та суспільних організацій, їх активна участь у цій роботі.

На основі вивчення досвіду організації позааудиторної виховної роботи у вищих технічних закладах другої половини ХХ століття встановлено, що студентське самоврядування відіграло значну роль у формуванні особистості фахівців інженерної галузі й залишилося ефективним засобом демократизації вищого навчального закладу в сучасних умовах.

Доведено, що самоврядування має багатопланові виховні можливості. Воно є школою громадянського виховання студентської молоді, сприяє розвитку їхньої соціальної активності, створює умови щодо самоактуалізації особистості, формує управлінські навички, вміння спілкуватися за будь-яких складних умов, сприяє розвитку особистості майбутнього фахівця в цілому, визначення сутності самоврядування.

Охарактеризовано різні погляди щодо визначення поняття "самоврядування". Так, одні науковці тлумачать його як діяльність, яку розумно здійснюють самі вихованці, що включає постановку мети, планування, способи реалізації плану, організацію обліку й контролю. Інші – розуміють самоврядування як соціально-педагогічне середовище, як педагогічну умову набуття соціально-професійного досвіду під час підготовки спеціаліста. Продуктивним на наш погляд є підхід, за якого самоврядування розглядається як метод самоорганізації виховного колективу за умов надання йому управлінських функцій, що забезпечує формування стосунків, не лише взаємозалежності, а й лідерства і партнерства, організаторських якостей шляхом залучення студентів в управління вузівськими справами і створення працездатних органів, наділених певними правами та обов'язками.

У ході дослідження встановлено, що ідея організації студентського самоврядування знаходила відображення в офіційних документах, що, сприяло його впровадженню у практику вищих навчальних закладів. Мета, завдання, функції та права студентського самоврядування були сформульовані в "Основних напрямках реформи загальноосвітньої й професійної школи", Програмі Комуністичної партії Радянського Союзу, проекті ЦК КПРС "Основних напрямках перебудови вищої й середньої фахової освіти у країні", у постановках Міністерства вищої й середньої фахової освіти, Секретаріату ВЦСПС і Секретаріату ЦК ВЛКСМ

На основі урядових документів ВТНЗ розробляли власні «Положення про студентські групи самоврядування», як то в Харківському інституті радіоелектроніки, в якому сформульовані мета і зміст самоврядування, порядок його надання, функції, права та обов'язки групи.

Встановлено, що студентське самоврядування має давні традиції. Так, в 20-30-ті рр. – час активного пошуку раціональної організації діяльності ВНЗ. Активне вторгнення студентського самоврядування в усі сфери життя призводило до поєднання функцій студентських організацій і адміністративно-навчальних органів вищої школи, що негативно впливало на хід навчально-виховного процесу.

У середині 30-х рр. відбувалось обмеження ініціативи й повноважень громадських організацій студентів. Спостерігалось посилення централізації й адміністрування вузами. В цей період практикувалися такі форми самоврядування як залучення студентів до організації навчального процесу (координація навчальних планів і програм, контроль роботи студфракцій предметних комісій, успішності, складання розкладу занять), громадської роботи (ліквідація неграмотності, робота з піонерами, створення ЖБК та ін.), побуту й відпочинку (організація різних масових заходів тощо).

У 50-70 рр. ХХ століття набули поширення студради, студентські загони, навчально-виховні комісії, підвищилась роль у студентського активу у встановленні розподілу на роботу, організація дозвілля, спорту та ін.

У другій половині 80 рр. ХХ століття розвиток студентського самоврядування виділялося як одне із найактуальніших питань, нерозривно пов'язаних із демократизацією суспільства, перебудовою системи вищої освіти. Найважливішими завданнями студентського самоврядування в цей період вважалися: виховне, соціально-психологічне, інформаційне, контроль за змістом діяльності студентського колективу, виконанням обов'язків, дотриманням рішень студентського колективу, реалізацією прав студентського самоврядування.

У цей період у вищих технічних навчальних закладах України почала складатися певна система самоврядування, набули реалізації основні форми студентського

самоврядування (НВК, студкомітети, штаби трудових справ, ради академічних груп та ін.).

Установлено, що позитивний досвід роботи набула діяльність органів самоврядування у Дніпропетровському гірничому інституті, у Дніпропетровському інституті інженерів транспорту, у Львівському політехнічному університеті, у Магнітогорському горно-металургійному інституті, в Одеському інституті інженерів морського транспорту, у Харківському політехнічному університеті, Харківському інституті радіоелектроніки, у Полтавському педагогічному інституті та ін. У більшості ВНЗ органи студентського самоврядування працювали при комітетах комсомолу або студентських профкомах, через них здійснювалася взаємодія органів студентського самоврядування з адміністрацією, кафедрами і громадськими організаціями вузу.

Аналіз соціально-педагогічної літератури засвідчує, що наприкінці 80-тих років в період розвитку системи студентського самоуправління змінилися акценти у визначенні ролі педагога-куратора академічної групи. Так, була визначена необхідність у зміні відносин між викладачами і студентами та перетворення фігури викладача-куратора як головного представника вишівської адміністрації в викладача-наставника, який мав би стати радником, старшим товаришем. Підкреслювалося, що головним предметом його діяльності має стати не передання директивної інформації від деканату, партійного бюро, кафедри, а надання методичної допомоги студентам під час усвідомлення й здійснення ними основних функцій самоуправління: навчально-виховної, суспільно-політичної, організаційної, комунікативної та ін.

У цей період зроблено перший крок до його безпосереднього впровадження: студентам надане право активної участі в керуванні різними сферами життєдіяльності ВНЗ, право вибору форм і методів організації самоврядування.

Отже, самоврядування забезпечувало формування самостійності й суспільно-політичної активності студентів, а також сприяло становленню активної життєвої позиції сучасного фахівця.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, актуальними проблемами виховної роботи у вищих технічних навчальних закладах є:

оновлення концептуальних підходів щодо виховання технічної еліти української нації на основі філософського осмислення образу техніки та функціонування її в суспільстві, що становить основу концепції сталого розвитку суспільства;

формування громадянськості особистості майбутнього інженера, зростання його національної самодостатності й самосвідомості;

виховання лідерів-професіоналів як умови формування національної управлінської еліти;

створення умов для соціалізації особистості фахівців технічного профілю в системі позааудиторної виховної роботи;

підтримка обдарованої молоді як умови для самоактуалізації, самореалізації творчого та інтелектуального потенціалу особистості впродовж усього життя, розвитку особистісних та професійно значущих якостей майбутніх інженерів (креативності, професійної спрямованості, професійної мобільності тощо);

формування здорового способу життя як необхідного компонента працездатності та надійності у моделі інженера та умови зміцнення індивідуального та суспільного здоров'я.

Визначено, що актуальні проблеми позааудиторної виховної роботи у вищих технічних навчальних закладах обумовлені загальними для українського соціуму настановами, а саме: стратегією національного відродження, демократизацією та

європейським вибором, що й утворює смислову серцевину ідеалу формування майбутнього фахівця незалежної України. Нові підходи до виховного процесу зумовлюють необхідність постійного оновлення змістової та процесуальних сторін виховання, в тому числі й позааудиторної роботи, яка має реалізовувати особистісний підхід як один із пріоритетних напрямів сучасної педагогіки, спрямований на реалізацію особистісного потенціалу майбутніх спеціалістів, які будуть конституювати діловий світ України.

Література

1. І. Д. Бех "Виховання особистості. У 2-х книгах. – К.: МДГУ, 2003 – 327 с.
2. Л. О. Белова "Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики." – Х.: Вид-во НУА - 2004. – 264 с.
3. О. І. Вишневський "Теоретичні основи сучасної української педагогіки" – Дрогобич: "Коло", 2003. – 524 с.
4. М. Г. Стельмахович "Українська народна педагогіка" – К., 1997. – 232 с.
5. А. М. Бойко "Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями)". – К.:ІЗМН, 1996. – 232с.
6. Г. В. Троцько "Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у педагогічних навчальних закладах": Дис. ...д-ра пед. н. – К., 1997. – 308с.
7. Л. В. Кондрашова "Теоретические основы воспитания нравственно-психологической готовности студентов пединститутов к профессиональной деятельности: Дисс. ...докт. пед н. – М., 1989. – 476 с.
8. Л. Р. Пелех "Формування особистості майбутнього вчителя у системі масових виховних заходів ВНЗ ": Дис.... канд. пед. н. – 13. 00. 04. – К., 2001. – 136с.
9. В. І. Астахової та Р. М. Абдулова. "Організація позааудиторної виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів недержавної форми власності": Дис.... канд. пед. н. – 13. 00 07. – Луганськ, 2004. – 24с.
10. Н. Г. Ничкало "Система идейно-политического воспитания учащихся средних профессионально-технических училищ":Дис.... д-ра пед. н. – 13. 00. 01. – К., 1985. – 328с.
11. В. С. Петрович "Організація позааудиторної виховної діяльності учнів вищих професійних училищ": Дис.... канд. пед. н. – 13. 00 04. – К., 1997. – 220с.

Резніченко О.М.

Позааудиторна виховна робота у вищих технічних закладах у другій половині ХХ ст. та напрямки становлення нового покоління спеціалістів

У статті розкрито форми і методи організації позааудиторної роботи у вищих технічних закладах у другій половині ХХ століття та вказано на напрямки національного відродження особистості.

Ключові слова: зміст, форма, методи, виховна робота, самоврядування, комунікативність, відродження, особливість.

Резниченко Е.Н.

Внеаудиторная воспитательная работа в высших технических заведениях во второй половине XX ст. и направления становления нового поколения специалистов

В статье раскрыты формы и методы организации внеаудиторной работы в высших технических заведениях во второй половине XX столетия и указаны направления национального возрождения личности.

Ключевые слова: содержание, форма, методы, воспитательная работа, самоуправление, коммуникативность, возрождение, особенность.

E. Reznitchenko

Out-of-class Educational Work at Higher Educational Establishments in the 2-nd Half of XXth Century and Directions of Specialists' New Generation Formation

The article deals with the forms and organizational methods for out-of-class work at higher engineering educational establishments in the 2nd half of the XXth century and the directions are mentioned of the national revival of personality.

Key words: content, form, methods, educational work, self-government, communicativeness, revival, personality.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2008р.